

Джерело: Малиняк Б.С., Письменний В.В. Проблематика бюджетних видатків на економічну діяльність // Наукові праці Науково-дослідного фінансового інституту. – 2011. – №3. – С. 67–77.

Богдан Малиняк, Віталій Письменний

ПРОБЛЕМАТИКА БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У кризовий стан реального сектору економіки України зростає роль і значення його фінансової підтримки з боку держави. При цьому спрямування кількісно обмежених бюджетних коштів на вказані цілі завжди є предметом гострих дискусій і суперечок щодо сфер та напрямів їх використання. Безперечно, виконання державою соціальної функції, зміст якої криється у наданні базових послуг населенню з охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту та соціального забезпечення, потребує позачергового виділення асигнувань з бюджету. Проте тактично і стратегічно пріоритетні для макроекономічного розвитку держави галузі економіки – сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс, промисловість, будівництво, транспорт та зв'язок – не можуть обійтися без необхідної бюджетної підтримки.

Фінансова наука має вагомі здобутки у вивченні концептуальних підходів до формування та реалізації бюджетної політики в економічній сфері. Так, великий внесок в обґрунтуванні ролі бюджетних важелів у забезпеченні економічного зростання зробили представники західного вчення Ш. Бланкарт, Д. Б'юкенен, А. Вагнер, К. Віксель, Х. Дальтон, К. Ерроу, Дж. Кейнс, Л. Клейн, Р. Масгрейв, Ф. Нітті, М. Ольсон, У. Оутс, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, В. Танзі, Ч. Тібу, Х. Ціммерман, К. Шоуп, Л. Штейн, Р. Штурм й інші. Серед вітчизняних науковців дослідженням впливу бюджету на економічний розвиток займалися В. Л. Андрущенко, О. Д. Василик, Т. І. Єфименко, О. П. Кириленко, І. О. Луніна, І. О. Лютий, Ц. Г. Огонь, А. М. Соколовська, В. М. Суторміна, В. М. Федосов, І. Я. Чугунов, С. І. Юрій та інші. Крім того, проблеми фінансування бюджетних видатків на економічну діяльність посідають чільне місце в працях російських вчених Б. Г. Болдирева, М. В. Васильєвої, Л. А. Дробозіної, А. М. Ковальнової, В. В. Лаврова, І. В. Лексіна, Л. П. Павлової, В. Г. Панскова, Г. Б. Поляка, В. М. Родіонової.

Враховуючи актуальність дослідження, метою статті є поглиблення науково-теоретичних положень, а також аналіз практики здійснення бюджетних видатків на економічну діяльність в Україні та за кордоном. Для її досягнення були поставлені такі завдання: обґрунтувати причини і наслідки зменшення бюджетного стимулювання економіки; виявити вплив непрямой бюджетної підтримки економіки у контексті

впровадження стимулюючого характеру оподаткування; визначити пріоритети бюджетної політики нашої держави в економічній сфері.

Зазначимо, що у науковій літературі не має однозначної оцінки бюджетних видатків в економічному розвитку. Позиція вчених із цього питання залежить від розуміння ними як меж, так і можливостей державного втручання в її сектори. Зокрема, прибічники ліберального типу економіки у своїх дослідженнях акцентують увагу на малій ефективності ухвалення державою бюджетних рішень¹. Натомість їхні опоненти дотримуються протилежної точки зору, заявляючи про позитивне значення бюджетних інвестицій в економіці ринкового типу². Щоправда, такі суперечки повинні вестися не стільки про доцільність залучення бюджетних коштів для фінансування економіки, скільки про ефективність їх витрачання на зазначені цілі.

У переважній більшості випадків саме бюджетні видатки є ключовим стимулом до започаткування нових виробництв, а в посткризовий період – потужним чинником виведення економіки з незадовільного стану. При цьому твердження про необхідність здійснення суспільних інвестицій тільки в ті сфери, в яких вони економічно не вигідні приватним інвесторам, уже давно втратили свою актуальність. Адже ще в середині XIX ст. російський учений-економіст Е. Р. Вреден наголошував на доцільності створення державою виробництв і в тому випадку, коли приватне господарство ще не бажає, не може та не вміє узятися за вигідні підприємства, загальнокорисність яких безперечно та способи здійснення яких вже напрацьовані³. Поміж цим, і наші сучасники визначають необхідність позачергового закріплення за державою ролі ініціатора подальших економічних перетворень, що дозволить правильно спрямувати відносини в економіці⁴.

На першопочатковому етапі українського державотворення, як і в умовах соціалістичного ладу, більша частина бюджетних видатків мала економічне спрямування. Проте із середини 90-их рр. їх питома вага зменшилась до 31% у 1995–1996 рр., 20% – у 1997 р., 23% – у 1998–1999 р.⁵, досягнувши свого критичного значення – 18,5% у 2009 р. Таку динаміку можна пояснити реалізацією в Україні радикальних реформ з метою ліберизації економіки, масштабною приватизації державної власності та значними

¹ Экономика переходного периода: очерки экономической политики посткоммунистической России. 1998–2002 / Под ред. Е. Гайдара. – М. : Институт экономики переходного периода, 2003. – С. 82.

² Калюжний В. Роль державних витрат та інвестицій у ринкових економіках / В. Калюжний // Вісник НБУ. – 2003. – № 9. – С. 61.

³ Вреден Э. Финансовый кредит. Исследование оснований, существа нормальной области, границ, видов и форм общественной займовой системы / Э. Вреден. – Часть I : Основные начала финансового кредита, или теория общественных займов. – СПб. : Тип. В. Димакова, 1871. – С. 74.

⁴ Геєц В. Трансформаційні преобразования в Україні: переосмислюючи пройдене і думая о будущем / В. Геєц // Общество и экономика. – 2006. – № 3. – С. 39.

⁵ Небрат В. Державні видатки в системі регулювання економіки: світові тенденції та вітчизняний досвід / В. Небрат // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 2. – С. 16.

обмеженнями бюджетних коштів у період гострої кризи економічної системи. Слід зазначити, що поряд з об'єктивною необхідністю скорочення бюджетних видатків на економіку, на це також вплинула неспроможність уряду забезпечити високу ефективність таких видатків і продемонструвати громадськості та підприємницькому середовищу високу результативність бюджетної підтримки економіки. Сукупність означених чинників разом із численними прогалинами нормативно-правового поля породили незадовільну ситуацію в реальному секторі економіки нашої держави.

Зміна тенденції співвідношення бюджетних видатків на економічну діяльність до ВВП найяскравіше вказує на сучасні проблеми розвитку економіки України (табл. 1, рис. 1). Так, тривала фінансова підтримка держави дозволяла нерентабельним підприємствам “триматися на плаву”, а рентабельним – не опікуватися проблемами зниження витрат і підвищення ефективності виробництва. В свою чергу, це гальмувало ринкові перетворення та позбавляло перспектив розвитку⁶. У результаті збільшення обсягів видатків не супроводжувалося адекватним зростанням показників ефективності діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу, сільського господарства, промисловості та будівництва – основних суб'єктів суспільного виробництва. Усвідомлення проблем низької ефективності бюджетних видатків на економічну діяльність, а також значні проблеми з наповненням зведеного бюджету спричинили скорочення співвідношення видатків державного і місцевих бюджетів до ВВП, що спрямовується на економічну діяльність, в останні роки різко скоротилася з 5,6% у 2007 р. до 4,0% у 2010 р.

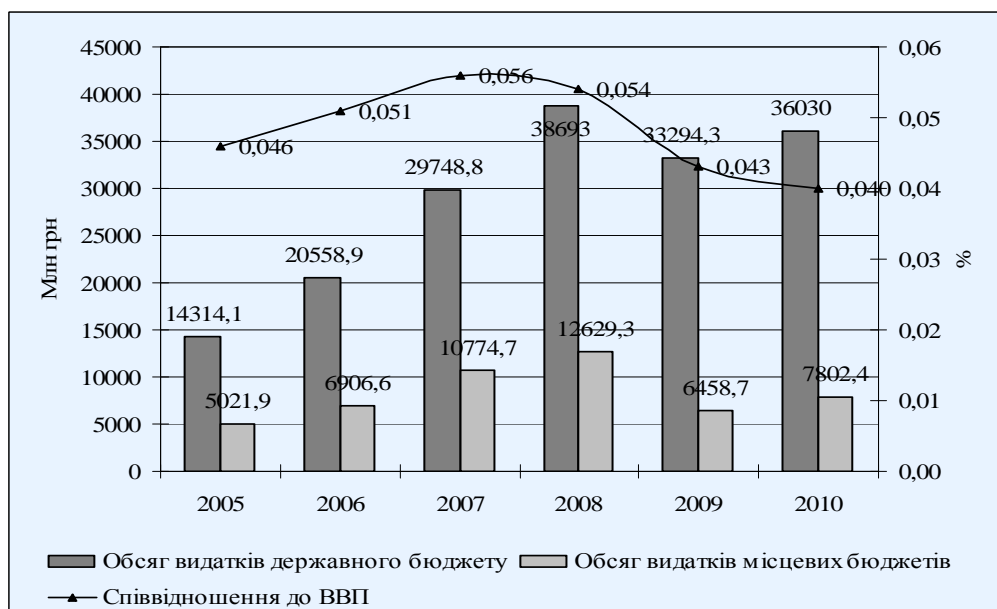

Рис. 1. Бюджетні видатки на економічну діяльність за 2005–2010 рр.*

⁶ Соколовська А. Економічна функція держави та особливості її виконання в Україні / А. Соколовська // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 28.

* Примітка. Побудовано на основі даних Міністерства фінансів України.

Видатки державного та місцевих бюджетів на економічну діяльність за 2005–2010 рр., млн грн *

Видатки	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Державний бюджет	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Державний бюджет	Місцеві бюджети
Економічна діяльність, всього	14314,1	5021,9	20558,9	6906,6	29748,8	10774,7	38693,0	12629,3	33294,3	6458,7	3030,0	7802,4
Загальна економічна, торгівельна та трудова діяльність	361,7	149,1	445,9	177,6	526,3	280,9	682,1	291,3	561,6	245,3	618,6	373,4
Сільське, лісове, рибне господарство та мисливство	5077,8	22,4	6489,9	52,3	7963,5	74,2	9494,7	135,8	6185,0	100,6	7208,3	118,6
Паливно-енергетичний комплекс, у т. ч.:	3847,4	66,7	5043,4	222,0	7173,6	176,8	15386,3	97,7	11932,6	32,7	12024,4	30,6
вугільна галузь й інші галузі по видобутку твердого палива	3145,2	0	4045,2	0	5541,4	0	7227,8	0	6265,7	0	7433,9	0
Інша промисловість та будівництво, у т. ч.:	371,8	15,4	573,7	14,1	1092,5	22,1	695,4	32,8	671,8	16,8	715,2	18,5
будівництво	4,4	15,4	1,0	14,1	23,7	22,1	91,1	32,8	76,8	16,8	98,6	18,5
Транспорт	3675,2	1705,1	6889,4	2282,9	11536,2	3026,9	10461,7	3540,7	11627,8	2083,4	12608,5	2675,0
Зв'язок, телекомунікації та інформатика	39,9	30,3	56,0	43,9	86,9	55,1	100,0	68,3	123,8	67,9	102,5	71,7
Інші галузі економіки	229,1	182,2	252,3	474,1	290,3	1086,7	470,3	639,7	1118,5	34,9	1481,0	929,6
Дослідження і розробки в галузях економіки	612,7	0	709,2	0	1009,4	0	1326,5	0	1066,2	0	1179,3	0
Інша економічна діяльність	98,5	2850,8	99,2	3639,7	70,1	6052,0	76,0	7822,9	7,1	3877,1	92,2	3585,0

* Примітка. Побудовано на основі даних Міністерства фінансів України.

Аналіз структури бюджетних видатків на економічну діяльність за 2005–2010 рр. дає змогу констатувати перевищення їх обсягу у більше ніж три рази в державному бюджеті над місцевими бюджетами. Таку тенденцію (незмінну протягом багатьох років) можна пояснити відголосом об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Основні положення фінансової науки, в яких розглядаються питання міжбюджетних відносин, передбачають розмежування видатків між центральним і місцевими бюджетами залежно від того, до якої з функцій суспільних фінансів вони належать. У працях відомих фінансистів виокремлюють такі функції суспільних фінансів як алокаційна, дистрибутивна та стабілізаційна. При цьому звернемо увагу на те, що можливості реалізації стабілізаційної функції в умовах відкритості місцевих економік є обмеженою. Адже коли відбувається вільний рух товарів, капіталу та робочої сили в межах усієї країни, стимулювання економічного зростання на певній території пошириться на економіку інших регіонів, що послаблює вплив місцевої бюджетної політики.

Крім того, стабілізація економічної системи держави за допомогою інструментарію суспільних фінансів ефективна за умови узгодження фіскальної і грошово-кредитної політики. Якщо в країні існує єдина грошово-кредитна система, а місцеві економіки відкриті одна для одної, реалізація стабілізаційної функції за допомогою видатків місцевих бюджетів буде неефективною. Ефективність видатків місцевих бюджетів, спрямованих на стабілізацію економічного розвитку, є меншою ще й тому, що в період економічного спаду відбувається скорочення надходжень цих бюджетів одночасно із зростанням питомої ваги видатків соціального призначення. В цих умовах обмежені можливості дохідної бази місцевого самоврядування не дають змоги збільшувати необхідні в даний період видатки з метою стабілізації та зміни економічної ситуації.

До суб'єктивних чинників, які мають вплив на закріплення видатків на економічну діяльність за центральним бюджетом можна зарахувати те, що в період командно-адміністративної системи витрачання бюджетних коштів, традиційно відбувалося нівелювання ролі місцевих органів влади у фінансуванні народного господарства. Відтоді прерогативою місцевих бюджетів стало забезпечення мінімальних гарантій населення з охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту та соціального забезпечення. Натомість фінансові ресурси, що витрачаються на економіку регіонів, і тепер є мізерними, а подекуди не відчутними для її модернізації.

В сучасних умовах, кошти на фінансування заходів з регулювання трудових відносин, рибного господарства, вугільної, електроенергетичної й інших галузей паливно-енергетичного комплексу, промисловості з видобутку рудних і нерудних корисних копалин, відтворення мінерально-сировинної бази, повітряного транспорту, торговельного

господарства, закладів громадського харчування, досліджень та розробок в галузях економіки закладаються лише у державному бюджеті. При цьому упродовж досліджуваного періоду пріоритетними напрямками державної політики економічного розвитку були енергетична галузь, частка якої у 2010 р. в загальній сумі видатків державного бюджету становила 4,0% (у видатках на економічну діяльність – 33,4%), транспорт (відповідно 4,2% і 35,0%), сільське господарство (2,4% і 20,0%).

Кількісні параметри бюджетних видатків на економічну діяльність у зарубіжних країнах мають іншу специфіку (табл. 2). Історично склалося так, що упродовж багатьох років поспіль в Західній Європі їх максимальний обсяг був характерний для Німеччини (у 2009 р. в він становив 87 млрд євро, або 3,6% у ВВП) та Великобританії (67,8 млрд євро, або 4,3% у ВВП). Дещо меншу бюджетну підтримку різних секторів економіки мали Італія (67,1 млрд євро, або 4,4% у ВВП), Іспанія (59,2 млрд євро, або 5,6% у ВВП) і Франція (59,1 млрд євро, або 3,1% у ВВП)*. При цьому фінансово-економічна криза, яка супроводжувалася спадом виробництва, скороченням зовнішньоторговельних зв'язків, зменшенням податкових надходжень до бюджетів, зниженням інвестиційної активності і. т. ін., на відміну від нашої держави, по-іншому вплинула на структуру економічних видатків у розвинених країнах.

* *Примітка.* Розраховано на основі даних статистичної служби Європейського союзу.

Бюджетні видатки на економічну діяльність у зарубіжних країнах за 2005–2009 рр.*

Країни	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	Млн євро	% до ВВП	Млн євро	% до ВВП	Млн євро	% до ВВП	Млн євро	% до ВВП	Млн євро	% до ВВП
Австрія	11869,9	4,9	12676,8	4,9	12527,7	4,6	13833,3	4,9	13579,0	5,0
Бельгія	21616,9	7,1	15579,7	4,9	16852,8	5,0	18642,5	5,4	20150,7	5,9
Болгарія	1078,1	4,6	1104,9	4,2	1603,7	5,2	2023,7	5,7	1413,6	4,0
Великобританія	53698,4	2,9	57977,5	3,0	59603,4	2,9	87676,4	4,8	67763,3	4,3
Греція	8965,0	4,6	10542,0	5,0	11306,0	5,0	13238,0	5,6	12387,0	5,3
Данія	6385,4	3,1	6573,3	3,0	6501,1	2,9	6310,1	2,7	6917,6	3,1
Естонія	441,8	4,0	614,3	4,6	724,9	4,6	775,6	4,8	706,6	5,1
Ірландія	6135,6	3,8	7202,7	4,1	7920,8	4,2	10584,8	5,9	11742,7	7,4
Ісландія	755,7	5,8	786,1	5,9	867,9	5,8	2003,6	19,4	522,7	6,0
Іспанія	44005,0	4,8	47456,0	4,8	53752,0	5,1	56708,0	5,2	59247,0	5,6
Італія	53594,0	3,7	70835,0	4,8	61712,0	4,0	59355,0	3,8	67089,0	4,4
Кіпр	583,5	4,3	617,1	4,2	575,2	3,6	613,5	3,5	595,8	3,5
Латвії	684,9	5,3	877,6	5,5	1093,9	5,2	1501,1	6,5	1356,2	7,3
Литва	805,3	3,9	996,7	4,2	1211,8	4,2	1515,2	4,7	1049,1	4,0
Люксембург	1338,9	4,4	1597,5	4,7	1487,8	4,0	1660,3	4,2	1833,4	4,8
Мальта	304,4	6,3	310,3	6,1	325,0	5,9	432,1	7,3	293,6	5,0
Нідерланди	24254,0	4,7	25324,0	4,7	27352,0	4,8	29380,0	4,9	32897,0	5,8
Німеччина	79150,0	3,5	75180,0	3,2	74390,0	3,1	82020,0	3,3	86780,0	3,6
Норвегія	9377,2	3,9	9653,2	3,6	10491,0	3,7	11492,7	3,8	11910,3	4,4
Польща	9481,7	3,9	12183,3	4,5	14564,6	4,7	17969,3	4,9	16587,9	5,3
Португалія	6455,3	4,2	5729,8	3,6	5841,7	3,5	4857,6	2,8	6507,2	3,9
Румунія	4208,2	5,3	6760,3	6,9	8392,1	6,7	9500,0	6,8	7955,2	6,8
Словацьчина	1446,3	3,8	1726,7	3,9	2262,7	4,1	3257,4	5,0	3261,0	5,2
Словенія	1134,8	3,9	1267,5	4,1	1417,2	4,1	1765,1	4,7	1753,3	5,0
Угорщина	4927,9	5,6	5647,0	6,3	6477,7	6,4	6107,7	5,7	5132,3	5,5
Фінляндія	7450,0	4,7	7709,0	4,7	7910,0	4,4	8672,0	4,7	8653,0	5,1
Франція	51566,0	3,0	52616,0	2,9	54741,0	2,9	55620,0	2,9	59125,0	3,1
Чеська Республіка	6953,3	6,9	8036,7	7,1	8724,3	6,9	10648,2	7,2	10356,2	7,6
Швейцарія	12817,5	4,0	13998,3	4,1	14779,8	4,2
Швеція	12753,9	4,3	12911,9	4,1	13555,5	4,0	14074,8	4,2	13679,7	4,7

* Примітка. Побудовано на основі даних статистичної служби Європейського союзу.

Так, якщо упродовж кризового періоду в Україні бюджетні видатки на економічну діяльність зменшились, то у багатьох європейських країнах вони суттєво зросли (для прикладу, у Словаччині у 2,25 рази, Латвії – 1,98 рази, Ірландії – 1,91 рази, Румунії – 1,85 рази, Польщі 1,75 рази)*. Основні причини таких значних відмінностей бюджетної політики криються у концептуальних підходах до реалізації антикризових заходів урядів нашої держави та Західної Європи. У той час коли, переважна більшість європейських країн активно використовувала кейнсіанські рецепти боротьби з кризою, в Україні, зважаючи на різкий спад економіки і значні соціальні зобов'язання держави, бюджетні видатки на економіку були обмежені. В зарубіжній практиці це відобразилося у багатомільярдних фінансових вливаннях бюджетних ресурсів на розвиток сільського господарства, промислового виробництва й енергетики.

Натомість провідні вчені-економісти вкотре підтверджують, що незадовільний стан кредитної системи України паралельно із різким скороченням зовнішнього і внутрішнього попиту сприяли падінню виробничого сектора вітчизняної економіки⁷. Насамперед, це пов'язано зі зменшенням цін на вивізна продукцію – чорні метали та вироби з них, мінеральне паливо, нафту і продукти її перегонки, машини й обладнання, зерно, добрива і. т. ін. При цьому така картина спостерігається як у східних, так і західних регіонах нашої держави (зокрема, найбільше падіння промислового виробництва в першому кварталі 2009 р. зафіксоване у Волинській, Закарпатській, Запорізькій, Тернопільській областях – понад 40%; дещо менше постраждали Сумська, Херсонська, Чернігівська, Чернівецька області, де падіння виробництва не перевищило 20%).

Незважаючи на недосконалі фінансові заходи, більшість проблем в економіці України пов'язані не із недостатньою присутністю в ній держави, а з неефективністю державного регулювання, передусім, з нецільовим використанням бюджетних коштів в її секторах⁸. Так само відкритим залишається питання недовиконання видатків на економічну діяльність бюджетів усіх рівнів. Для прикладу, в 2009 р. різниця між фактичними та плановими показниками видатків державного бюджету на економічну діяльність становила 35,1%, а місцевих бюджетів – 38,0%. Безперечно, причини цього можна шукати у наслідках глобальної фінансово-економічної кризи, яка зачепила практично всі сторони суспільного життя. Проте основний лейтмотив полягає у відсутності зв'язку між діями влади та станом

* *Примітка.* Розраховано на основі даних статистичної служби Європейського союзу.

⁷ Мировой финансовый кризис в постсоветских странах: национальные особенности и экономические последствия / Под ред. Л. Б. Вардомского. – М. : ИЭ РАН, 2009. – С. 285.

⁸ Соколовська А. Економічна функція держави та особливості її виконання в Україні / А. Соколовська // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 26.

реального сектору економіки і, як наслідок, небажання здійснювати структурні реформи й змінювати пріоритети бюджетної політики.

Нестабільність фінансово-економічного розвитку упродовж останніх років в зарубіжній практиці не стали перешкодою до зміни темпу зростання видатків на економічну діяльність у ВВП (табл. 2). Незважаючи на незначне зменшення даного показника у чотирьох європейських країнах (зокрема, в Італії – на 0,3%, в Румунії – на 0,4%, в Угорщині – на 0,6%, у Франції – на 0,1%)*, у решти європейських країн спостерігається збільшення економічної складової видатків бюджету у ВВП. Позаяк у них спад даного показника не був таким відчутним, а бюджетні асигнування на розвиток економіки суттєво відрізнялися за обсягом. Крім того, значний економічний ефект зробили приватні інвестиції в машинобудівну, хімічну, легку та харчову промисловість, які разом з грамотною бюджетною політикою сприяли швидкій реанімації даних галузей.

Поміж цим, видаткова частина бюджетів усіх рівнів аж ніяк не відображає реальні масштаби державної підтримки базових галузей економіки. Адже, на противагу бюджетному фінансуванню, в досліджуваній період превалювали непрямі шляхи отримання допомоги з боку держави через звільнення від оподаткування, реструктуризацію податкової заборгованості, надання податкових кредитів і відстрочок зі сплати податків. На практиці це проявилось у списанні фінансових санкцій, пені та штрафів, нарахованих за несвоєчасну сплату податкових платежів підприємствами паливно-енергетичного комплексу і галузевими науково-конструкторськими закладами⁹. Відтак в умовах обмеженості бюджетних коштів такі дії для економіки є нічим іншим як деструктивними чинниками її розвитку, а для держави – зайвими бюджетними втратами.

Загалом же бюджетна практика передбачає багатоманітність форм фінансування видатків бюджету на розвиток економіки, застосування яких дає можливість вирішувати неоднакові за суспільним призначенням завдання. За цією ознакою бюджетні видатки, які спрямовуються в реальний сектор економіки, можна класифікувати на капітальні трансферти, внески у статутні фонди та інвестиційні кредити (рис. 2). Відмінні риси кожної із даних форм дають змогу застосувати індивідуальні підходи до формування завдань бюджетної політики на сучасному етапі ринкових перетворень, що сприятиме підвищенню ефективності витрачання бюджетних коштів.

* Примітка. Розраховано на основі даних статистичної служби Європейського союзу.

⁹ Небрат В. Державні видатки в системі регулювання економіки: світові тенденції та вітчизняний досвід / В. Небрат // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 2. – С. 16.

Рис. 2. Форми фінансування видатків бюджету на економічну діяльність

Головною особливістю капітальних трансфертів є наявність чітко визначеного перерозподільчого ефекту, що поширюється на різні сектори економіки. При цьому перерозподіл бюджетних ресурсів в економічній системі має відповідати загально визначеним критеріям, суть яких зводиться до забезпечення економічної доцільності та зменшення соціальної нерівності. Тим часом при плануванні капітальних трансфертів слід враховувати те, що в демократичній державі рішення у сфері суспільних фінансів приймаються політичними інститутами, в зв'язку з чим дотримання наведених критеріїв є досить складним завданням. Як відомо, в політиків існують мотиви для прийняття рішень, які відрізняються від побажань виборців, що призводить до можливості пошуку власного зиску від ухвалених рішень щодо такого перерозподілу. Тому бюджетні ресурси, які направляються у формі капітальних трансфертів, повинні становити незначну частку у видатках державного та місцевих бюджетів інвестиційного характеру.

Для пом'якшення негативних наслідків перерозподілу надання капітальних трансфертів часто обмежується державними підприємствами, результати діяльності яких впливають на добробут широких верств населення. Це ускладнює підтримку приватного сектору економіки, ефективність функціонування якого загалом є вищою. У цьому разі слід досліджувати причини, які перешкоджають забезпеченню простого чи розширеного

відтворення основних фондів державних підприємств, а також ідентифікувати реальних одержувачів вигоди від такого перерозподілу. Єдиним випадком, який не викликає суттєвих заперечень щодо доцільності надання капітальних трансфертів суб'єктам тої чи іншої форми власності, є необхідність компенсації втрати і пошкодження основних фондів через форс-мажорні обставини чи техногенні катастрофи.

Тим часом бюджетні трансферти можна направляти для вирішення таких стратегічних завдань як активізація інноваційного розвитку економіки, зменшення ресурсо- й енергоємності, підвищення екологічної безпеки підприємств, налагодження виробництва імпортозаміщуючих товарів і послуг. Однак, зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів та ризику їх перерозподілу, залучення коштів для таких цілей доречно здійснювати на умовах співфінансування з приватним сектором.

Іншою формою фінансування видатків бюджету, які спрямовуються в реальну економіку, є внески у статутні фонди підприємств державної та комунальної власності. Як відомо, існують сфери економічної діяльності, в яких суб'єкти господарювання таких форм власності функціонують ефективніше. До них належать галузі, єдиними споживачами продукції яких є держава чи органи місцевого самоврядування, а також ті, де функціонують природні монополії. Тому пріоритетною метою при створенні державних і комунальних підприємств має бути досягнення економічного та соціального ефекту для населення всієї країни чи відповідних територіальних громад, а не реалізація комерційних проектів, що можуть бути здійснені приватними інвесторами.

Значний вплив на економічний розвиток справляють бюджетні кредити, які з усіх форм фінансування видатків бюджету спричиняють найменший перерозподільчий ефект. Зважаючи на це, надання бюджетних коштів для інвестиційних цілей у позиковій формі найпридатніше для стимулювання діяльності суб'єктів господарювання недержавної форми власності. При цьому такі кошти можуть бути використані як безпосередньо для надання кредитів, так і для формування спеціалізованого інвестиційного фонду, який, відповідно, кредитував би реальну економіку. В останньому випадку позитивний вплив бюджетних інвестицій зросте, адже повернені кредити зможуть накопичуватись для подальшого вкладення. Крім того, створений фонд зможе самостійно залучати фінансові ресурси з небюджетних джерел для інвестиційних потреб.

За прикладом позитивних надбань зарубіжного досвіду з метою забезпечення належного рівня управління бюджетними кредитами доцільно створити спеціальні фінансово-кредитні установи. Їх діяльність дасть змогу спрямовувати на реалізацію пріоритетних програм не тільки бюджетні асигнування, а й кошти, які залучаються на міжнародних фінансових ринках під гарантії уряду. Поміж цим, застосування специфічних

умов надання інвестиційних кредитів сприятиме залученню ресурсів суб'єктів господарювання для співфінансування важливих інвестиційних проектів. Для прикладу, практика функціонування Банку Розвитку Казахстану свідчить про те, що на 1 дол США інвестицій цієї установи залучається близько 1 дол США інших інвесторів-учасників співфінансування схвалених банком проектів.

Отож, вказані проблеми вкладення бюджетних коштів в економіку нашої держави потребують вироблення науково обґрунтованих підходів щодо їх подолання. Зокрема, посткризовий період зобов'язує спрямовувати видатки на макроекономічну стабілізацію, створення ринкового середовища і впровадження наукомістких технологій. В узагальненому вигляді пріоритетними галузями, які потребуватимуть позачергової державної підтримки, є енергетика, металургія, сільське господарство, літакобудування та ін. Зважаючи на тенденції бюджетної політики та високий потенціал цих галузей, саме вони у найближчій перспективі визначатимуть економічний поступ України в європейське співтовариство, поліпшуючи її зовнішньоекономічний імідж. Проте без зростання обсягів фінансових ресурсів, які акумулюються в бюджетній системі, буде не можливо активізувати роль держави у фінансовому забезпеченні розвитку економіки.

Список використаних джерел:

1. Экономика переходного периода: очерки экономической политики посткоммунистической России. 1998–2002 / Под ред. Е. Гайдара. – М. : Институт экономики переходного периода, 2003. – 832 с.
2. Калюжний В. Роль державних витрат та інвестицій у ринкових економіках / В. Калюжний // Вісник НБУ. – 2003. – № 9. – С. 58–62.
3. Вреден Э. Финансовый кредит. Исследование оснований, существа нормальной области, границ, видов и форм общественной займовой системы / Э. Вреден. – Часть I : Основные начала финансового кредита, или теория общественных займов. – СПб. : Тип. В. Димакова, 1871. – 374 с.
4. Геец В. Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем / В. Геец // Общество и экономика. – 2006. – № 3. – С. 23–53.
5. Небрат В. Державні видатки в системі регулювання економіки: світові тенденції та вітчизняний досвід / В. Небрат // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 2. – С. 12–19.
6. Соколовська А. Економічна функція держави та особливості її виконання в Україні / А. Соколовська // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 20–33.
7. Мировой финансовый кризис в постсоветских странах: национальные особенности и экономические последствия / Под ред. Л. Б. Вардомского. – М. : ИЭ РАН, 2009. – 385 с.

Анотація

Проаналізовано стан фінансування бюджетних видатків на економічну діяльність в Україні та за кордоном. Обґрунтовано причини і наслідки зниження економічної складової у видатковій частині бюджетів усіх рівнів. Виявлено вплив непрямой бюджетної підтримки економіки у контексті впровадження стимулюючого характеру оподаткування. Визначено пріоритети бюджетної політики України в економічній сфері.

Annotation

The article presents the financing of budget expenditures on economic activity in Ukraine and abroad. The causes and consequences of reducing the economic component of the budget expenditures are grounded. The indirect impact of the budget support of the economy in the context of introducing tax incentive character is revealed. The priorities of the budget policy in the economic sphere in Ukraine are determined.

Ключові слова

Економічна діяльність, бюджетна політика, бюджетні видатки, бюджетні втрати, бюджетні трансферти, бюджетні кредити.

Key words

Economic activity, budget policy, budget expenditures, budget losses, budget transfers, budgetary credits.